

1.Ünite: Creative Commons nedir?

--Yorum bırakarak katkıda bulunabilirsiniz--

iletişim: [info\[@\]creativecommons.org.tr](mailto:info[@]creativecommons.org.tr)

Bu içerik, [2020](#) tarihli [Creative Commons Certificates](#) program içeriğinin Türkçe uyarlamasıdır. Metnin orijinali [Creative Commons](#) tarafından hazırlanmış ve [Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisanslı](#) ile lisanslanmıştır. Bu adaptasyon [Creative Commons Türkiye](#) tarafından yapılmıştır ve eser [Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisanslı](#) ile lisanslıdır. Orijinal eser aşağıdaki şekilde adapte edilmiştir: Creative Commons Certificates eğitim kaynakları İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiş, kullanılan terminoloji yerelleştirilmiş, bazı kısımlarda örnekler yerelleştirilmiş, önerilen kaynaklara Türkçe kaynaklar eklenmiştir. Orijinal eser veya adapte edilen bu eseri kullanmak, şahıslara CC Sertifikası kazandırmaz, ayrıca şahıslar veya organizasyonlar CC Sertifikası sunamazlar. Creative Commons ve Creative Commons Türkiye ticari markası kendilerinin mülkiyetindedir ve yeniden kullanımı izin gerektirir. CC Sertifikası almak isteyen herkes <https://certificates.creativecommons.org> adresinden kayıt olabilir.

Creative Commons bir dizi yasal araç, kâr amacı gütmeyen bir organizasyon, ayrıca küresel bir ağ ve bir harekettir. Bunların tümü insanların yaratıcılıklarını ve bilgilerini paylaşma isteğinden yola çıkmaktadır ve bir dizi ücretsiz telif hakkı lisansına dayanarak işlemektedir.

Creative Commons artık modası geçmiş küresel telif hakkı yasal sistemine tepki olarak başladı. CC lisansları telif hakları üzerine kuruludur ve eserlerini paylaşmak isteyen yaratıcılara daha çok seçenek sunacak şekilde tasarlanmıştır. Zamanla Creative Commons'ın rolü ve değeri arttı. Bu ünite CC'nin nereden geldiğini ve nereye gitmekte olduğunu anlatılıyor.

Bu ünite iki bölümden oluşmaktadır:

- 1.1 [Creative Commons'ın öyküsü](#)
- 1.2 [Günümüzde Creative Commons](#)

Bu ünite anlatılan konulardan herhangi biri hakkında ek bilgi isterseniz ayrıca [ek kaynaklar](#) bölümüne bakabilirsiniz.

1.1 Creative Commons'ın Öyküsü

Bir dizi telif hakkı lisansının nasıl olup da küresel bir hareket başlattığını anlamak için Creative Commons'ın kökeni hakkında biraz bilgi gerekiyor.

Öğrenim Çıktıları

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- Creative Commons'ın neden kurulduğunu başkalarına anlatabilir,
- Creative Commons'ın kuruluşunda telif hakkı yasasının oynadığı rolü tanımlayabilirsiniz.

Neden önemli?

Creative Commons'ı kurmanın hukuki ve kültürel nedenleri nelerdi? CC neden küresel bir harekete dönüştü?

CC'nin kurucuları, teknolojinin sunduğu olanaklarla telif hakkının getirdiği kısıtlamalar arasındaki uyumsuzluğu saptadı ve eserlerini paylaşmak isteyen yaratıcılara alternatif

bir yaklaşım sundu. Günümüzde bu yaklaşım dünya genelinde milyonlarca kişi tarafından kullanılmaktadır.

Sizin için neden önemli?

Creative Commons'u ilk defa ne zaman fark ettiniz? CC'yi hayatında duymamış birine nasıl açıklayacağınızı düşünün. Bu kuruluşu tam olarak anlamak için tarihçesini biraz bilmek faydalı olacaktır.

Temel bilgiler

Creative Commons'ın öyküsü telif hakkıyla başlıyor. Bu kursta telif hakkına ilişkin pek çok bilgi edineceksiniz. Şimdilik telif hakkının insanların yaratıcı ürünlerinin, örneğin kitapların, akademik araştırmaların, müziğin ve sanatın kullanılış şekillerini düzenleyen bir yasa alanı olduğunu bilmeniz yeterlidir. Telif hakkı, bir eserin yaratıcısına bir dizi münhasır hak vermektedir, böylece yaratıcı eserini başkalarının kopya etmesini ve uyarlamasını belirli bir süre önleyebilmektedir. Başka bir deyişle, telif hakkı yasaları, eseri kimin kopya edebileceğini ve kiminle paylaşabileceğini sıkı şekilde düzenlemektedir.

İnternet tümü telif haklı eserlere daha önce görülmemiş bir ölçekte erişme, paylaşma ve işbirliği fırsatı sunmaktadır. Dijital teknolojinin sunduğu paylaşım olanakları, dünya genelinde geçerli telif haklarının paylaşmaya getirdiği kısıtlamalarla çatışmaktadır.

Creative Commons, yaratıcının dijital eserleri dünya genelinde paylaşma olanağı ile telif hakkı yasaları arasındaki gerginliği çözmek için kuruldu. Öyküsü Amerika Birleşik Devletleri'nde çıkarılan bir yasayla başladı. Sonny Bono Telif Hakkı Süre Uzatma Yasası (CTEA) adı verilen bu yasa 1998'de çıkarıldı. Bu yasa, Amerika Birleşik Devletleri'nde tüm eserlerin, hatta önceden yayınlanmış eserlerin bile telif hakkı süresini 20 yıl uzattı, sonuçta toplam süre yaratıcının ömrü artı 70 yıl oldu. (Bu uzatım, ABD'de telif hakkı süresini diğer bazı ülkelerde geçerli süreyle eşitledi, fakat pek çok başka ülkenin yasalarına göre bu süre yaratıcının ölümünden sonra 50 yıldır).

İlginç gerçek: CTEA'ya halk arasında Mickey Mouse Koruma Yasası adı verildi, çünkü ilk Mickey Mouse çizgi filmi olan *Steamboat Willie*'nin kamu malı olmasından hemen önce çıkarıldı.



[“Larry Lessig #ccsummit2011’de konuşma yaparken”](#) Fotoğraf: DTKindler CC 2.0

Yerelleştirilmemiş lisans

[Yerelleştirilmiş Lisansı](#) ile lisanslanmıştır.

Stanford Üniversitesi'nden Hukuk Profesörü [Lawrence Lessig](#), söz konusu yeni yasanın Anayasaya aykırı olduğu görüşündeydi. “Telif hakkı” süresi yıllar boyunca pek çok kere uzatılmıştı. Telif hakkı süresi önemlidir, çünkü bir eserin ne zaman kamu malı olacağını, yani ne zaman herkesin bir eseri izin alması gerekmeksizin her türlü amaçla kullanabileceğini belirler. Telif hakkı sistemindeki denklemin en önemli unsurlarından biridir. Tüm yaratıcılıklar ve bilgiler, daha önce birikenlere dayalıdır, bu nedenle telif hakkı süresinin sonu, telif haklı eserlerin nihayetinde kamu olmasını, böylece bilgi ve yaratıcılık havuzuna katılmasını ve herkesin o havuzdan yararlanarak yeni eserler yaratabilmesini sağlar.

Bu yeni yasa, telif hakkının ABD Anayasasında tanımlanan amacına, yani yazarlara eserleri üzerinde sınırlı tekel hakkı vererek onları eserlerini paylaşmaya teşvik etme amacına da ters düşüyordu. Bu yasa nasıl olur da zaten mevcut bir eserin yaratılmasını daha fazla teşvik edebilirdi?

Prof. Lessig, kamu malına dönüşen eserleri halka sunma faaliyeti gösteren bir web sitesinin sahibi olan Eric Eldred'i temsil ediyordu. İkisi dava açarak bu yeni yasanın Anayasaya aykırı olduğunu ileri sürdüler. Eldred–Ashcroft Davası adı verilen bu dava, sonuçta ABD Yüksek Mahkemesine kadar gitti. [Eldred davayı kaybetti](#).



Lessig ve arkadaşları, Eldred'in daha çok sayıda yaratıcı eserin İnternet'te paylaşılması amacından esinlenerek ve içerik yaratan, karıştıran ve paylaşan blogger sayısının artmasını dikkate alarak bir fikir geliştirdi. Creative Commons adını verdikleri bir kâr amacı gütmeyen örgüt kurdular ve 2002'de Creative Commons lisanslarını; yani yaratıcılara bir yanda telif haklarını elinde tutarken, öte yanda eserlerini varsayılan “tüm hakları saklıdır” kuralına kıyasla daha esnek koşullarda paylaşma olanağı veren bir dizi özgür lisans yayınladılar. Telif hakkı otomatiktir, eser sahibi istese de istemese de doğar. Bazı kişiler tüm haklarını saklı tutmak ister, bazı kişiler ise eserlerini kamu ile daha özgürce paylaşmak ister. CC lisanslarının amacı, eserlerin telif hakkı yasasıyla uyumlu şekilde paylaşmak isteyen yaratıcılar için kolay bir yol oluşturmaktır.

Creative Commons lisansları, başlangıçtan itibaren dünya genelinde eser yaratıcılarının kullanımı için tasarlandı. CC'nin kurucuları, başlangıçta ABD'de yürürlükte olan telif hakkı yasasının bir bölümüne itiraz etmek için yola çıktı, fakat dünya genelinde yürürlükte olan aynı düzeyde kısıtlayıcı telif hakkı yasaları, paylaştığımız kültür ve

kolektif bilginin kullanımını sınırlandırıyordu. Öte yandan dijital teknolojiler ve İnternet insanların kültür ve bilgi üretimine katkıda bulunması için yeni yollar açıyordu.

Creative Commons'ın dayalı olduğu vizyonu öğrenmek için bu kısa videoyu seyredebilirsiniz: [A Shared Culture](#).



Hazırlayan [Jesse Dylan](#). [CC BY-NC-SA](#)

Creative Commons'ın kurulmasından bu yana insanların paylaşım yöntemleri ve İnternet'in işleyişinde çok şey değişti. Dünya genelinde pek çok ülkede yaratıcı eserler üzerindeki kısıtlamalar arttı. Ancak paylaşma ve karıştırma (remix), İnternet'te standarttır. Çok beğendiğiniz video derlemenizi ya da bir arkadaşınızın sosyal medyaya koyduğu fotoğrafları düşünün. Bazı durumlarda bu tür paylaşma ve karıştırma, telif hakkı yasasını ihlal etmektedir ve bazı durumlarda sosyal medya ağları bu tür eserlerin web üzerinde başka bir yerde paylaşılmasına izin vermemektedir.

Ders kitabı yayıncılığı, akademik araştırmalar ve belgesel filmler alanlarında ve pek çok diğer alanda kısıtlayıcı telif hakkı kuralları, yaratıcılığı, erişimi ve karıştırmayı kısıtlamaya devam etmektedir. Günümüzde 9 milyon web sitesinde, 1.6 milyar eser Creative Commons lisansları ile lisanslanmıştır. 15 yıl önce başlayan bu büyük deney, başarılı oldu, üstelik CC'nin kurucularının aklına bile gelmeyen bazı alanlarda da başarı kazandı.

Bu eser [Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı](#) ile lisanslanmıştır.

Geçmişte başka açık telif hakkı lisansları da geliştirilmiştir, fakat Creative Commons lisanslarını güncel ve kullanması ücretsiz oldukları, devletler, kurumlar ve bireyler tarafından açık telif hakkı lisansları için küresel standart kabul edildikleri için tavsiye ediyoruz.

Bir sonraki bölümde günümüzdeki Creative Commons hakkında bilgiler edineceksiniz: lisanslar, organizasyon ve hareket.

Son notlar

Teknoloji, elektronik ortamda içeriklerin aynı anda milyonlarca kişi tarafından tüketilmesini, hızlı ve kolay şekilde kopyalanmasını, paylaşılmasını ve karıştırılmasını mümkün kılıyor. Fakat telif hakkı yasaları bu olanaklardan yararlanma yetimizi sınırlıyor. Creative Commons, İnternet'in tüm potansiyelinin farkına varmamıza yardım etmek için kuruldu.

1.2 Günümüzde Creative Commons

Creative Commons bir dizi yasal araç, kâr amacı gütmeyen organizasyon, ayrıca küresel bir ağ ve hareket olarak tarihçesinde pek çok yönden gelişti.

Öğrenim Çıktıları

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- Creative Commons'ın bir lisanslar seti, bir hareket ve kâr amacı gütmeyen bir organizasyon oluşu arasındaki ayrımı açıklayabilir,
- CC Küresel Ağı'nın rolünü tanımlayabilir,
- CC'nin kâr amacı gütmeyen bir organizasyon olarak ana faaliyet alanlarını açıklayabilirsiniz.

Neden önemli?

Creative Commons'ın neden kurulduğunu artık biliyoruz. Peki günümüzde Creative Commons nedir?

CC lisansları günümüzde web ortamında yaygındır ve dünya genelinde yaratıcılar tarafından aklınıza gelebilecek her tür içerik için kullanılmaktadır. CC lisanslarının ötesine uzanan açık hareketi, paylaştığımız ve birlikte çalıştığımız zaman dünyanın daha iyi bir yer olduğu fikrini benimsemiş insanların küresel gücüdür. Creative Commons, CC lisanslarını organize eden, açık hareketin desteklenmesine yardımcı olan ve kâr amacı gütmeyen bir organizasyondur.

Bu eser [Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı](#) ile lisanslanmıştır.

Sizin için neden önemli?

Creative Commons'ı düşündüğünüz zaman aklınıza lisanslar mı geliyor? Yoksa telif hakkı reformu isteyen aktivistler mi? Paylaşmak için faydalı bir araç mı? Daireler içinde semboller mi? Başka bir şey mi?

Creative Commons ile yaratıcı, kullanıcı ve/veya savunucusu olarak bir ilişkiniz oldu mu? Olmasını ister misiniz?

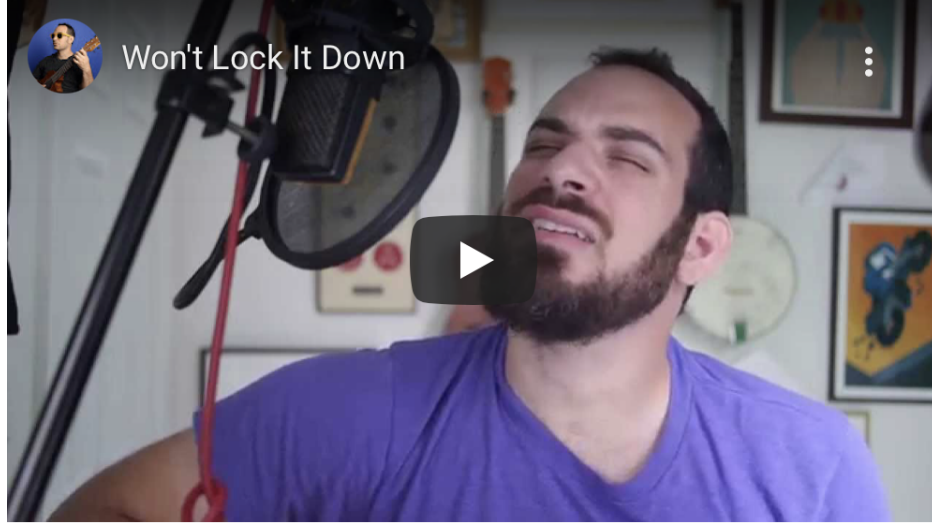
Temel bilgiler

Günümüzde CC lisansları ve kamu malı araçları, şarkılardan Youtube videolarına ve bilimsel araştırmalara kadar yaklaşık 1.6 milyar eserde kullanılıyor. Bu lisanslar küresel bir hareketin açıklık, işbirliği ve paylaşılan insan yaratıcılığı etrafında toplanmasını sağladı. Bir zamanlar Stanford Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde yer alan kâr amacı gütmeyen kuruluş, CC'nin,, günümüzde dünya genelinde farklı alanlarda çeşitli projeler üzerinde çalışan kadroya sahip.

Şimdi Creative Commons'ın tüm bu yönlerini - lisanslar, hareket ve organizasyon - tek tek ele alacağız.

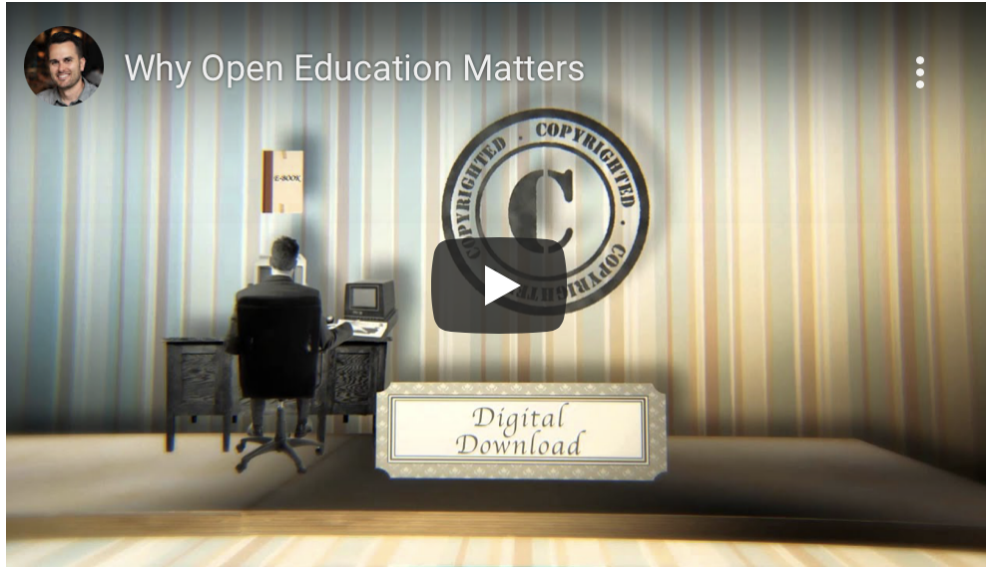
Creative Commons: Lisanslar

CC yasal araçları, eserlerini telif haklarının “tüm hakları saklıdır” yaklaşımına kıyasla daha esnek koşullarda herkesle paylaşmak isteyen yaratıcılar için alternatiftir. Bu yasal araçlar YouTube, Flickr ve Jamendo gibi içeriği kullanıcıların ürettiği platformlarına entegre edilmiştir ve Wikipedia ve OpenStax gibi kâr amacı gütmeyen açık projeler tarafından kullanılmaktadır. Metropolitan Sanat Müzesi ve Europeana gibi resmi kurumlar ve bireysel yaratıcılar tarafından da kullanılmaktadır. Creative Commons ve telif hakkı konulu bir eser olarak Jonathan “Song-A-Day” Mann'ın müzik eserlerinde neden CC lisansları kullandığını anlattığı “Won't Lock It Down” adlı şarkısını dinleyebilirsiniz.



Won't Lock it Down. Jonathan "Song-A-Day" Mann. [CC BY](#).

CC yasal araçları, yaratıcılara eserlerini paylaşmaları için daha çok seçenek sunmanın yanı sıra bilimsel yayıncılık ve eğitim gibi alanlarda amaçlanan önemli politika hedeflerine de hizmet etmektedir. Creative Commons lisanslarının eğitim alanında sunduğu fırsatlar hakkında fikir edinmek için [Why Open Education Matters](#) (Açık Eğitim Neden Gerekli) adlı kısa videoyu seyredebilirsiniz.



Why Open Education Matters. David Blake. [CC BY](#).

Bu yasal araçlar, bir bütün olarak öykü kitaplarından çizgi romanlara kadar çeşitli türlerde içerikleri kapsayan ve herkesin ücretsiz kullanabileceği küresel bir dijital ortak varlığın oluşturulmasına yardım etmektedir.

Bu eser [Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı](#) ile lisanslanmıştır.

CC lisansları ayrıca telif hakkını ortadan kaldırma işlevi de görebilir. Bu lisanslar, ir değerler topluluğunui ve farklı bir işleyiş tarzını işaret eder.

Bunun bazı kullanıcılar açısından anlamı, ortaklık (commons) ekonomik modeline işaret eder. İktisatçı David Bollier'n tanımıyla "bir ortaklık, bir toplum bir kaynağı kolektif şekilde yönetmeye karar verdiğinde, özellikle de bir kaynağa adil erişim, kullanım ve sürdürülebilirlik amaçladığında ortaya çıkmaktadır." Wikipedia, CC lisanslı içerik etrafında ortaklık temelli topluluğa iyi bir örnektir.

CC yasal araçları ve simgeleri, bir dizi temel değere bağlılığı da ifade etmektedir. CC lisans butonları paylaşmanın, açıklığın ve insanlar arasında işbirliğinin sembolleri olarak her yerde karşımıza çıkmaktadır. CC logosu ve ikonları halen New York'ta Modern Sanat Müzesinde (The Museum of Modern Art - MoMA) daimi bir koleksiyonun parçasıdır

CC lisansları kullanmak için tek bir motivasyon bulunmamaktadır. CC lisanslamasının temelinde bilginin ve yaratıcılığın pazar değeri yaratacak basit mallar değil, kültürümüzün yapı taşları olduğuna ilişkin düşünce yatmaktadır. Bu lisanslar herkesin bir katkıda bulunabileceği ve paylaşılan kültürün hiç kimseye ait olmadığı inancını yansıtmaktadır. Özünde, paylaşma vaadine inancı ifade etmektedirler.

Creative Commons: Hareket

Creative Commons ve açık lisans çevresinde 2001'den bu yana küresel ölçekte bir grup insan toplandı.¹ Bu grup içinde dünya genelinde telif hakkı reformu konusunda çalışan aktivistler, kamu kaynakları ile finanse edilen eğitim kaynaklarına, araştırma ve verilere açık erişimi zorunlu hale getiren politika yapıcılar ve bir temel değerler topluluğunu paylaşan yaratıcılar bulunmaktadır. CC hareketinin parçası olan kişilerin ve kurumların çoğu, Creative Commons ile resmen bağlantılı değildir.

[Creative Commons Küresel Ağı](#) (CCKA= CC Global Network [CCGN]), açık hareketine ilgisi olan ve birlikte çalışmak isteyen herkes içindir. CCKA üyeleri farklı geçmişlerden gelmektedir, aralarında hukukçular, aktivistler, akademisyenler, sanatçılar ve başka mesleklerden kişiler bulunmaktadır. Bunların tümü paylaşım ve işbirliği ile bağlantılı

¹ Geçmişte başka açık telif hakkı lisansları da geliştirilmiştir, fakat Creative Commons lisanslarını güncel ve kullanması ücretsiz oldukları, hükümetler, kurumlar ve bireyler tarafından açık telif hakkı lisansları için küresel standart kabul edildikleri için tavsiye ediyoruz.

çeşitli projeler ve konular üzerinde çalışmaktadır. CC Küresel Ağının dünya genelinde yaklaşık 600 üyesi ve 40 şubesi bulunmaktadır. Ülkenizdeki Şube hakkında bilgi almak için network-support@creativecommons.org adresine yazabilirsiniz. Ağ Platformları, gönüllülerin çeşitli aktivite ve projeler konusunda işbirliği yaptıkları Küresel Ağ'ın tematik alanlarını ifade eder. CC'nin mevcut ağ platformları, Açık Eğitim Platformu, Telif Hakları Platformu ve Açık GKAM Platformu'dur ve herkesin katılımına açıktır.

CC Küresel Ağı, açık hareketin katılımcılarından sadece biridir, diğer katılımcılar arasında Wikipedistleri, Mozilla üyeleri, açık erişim savunucuları ve daha pek çok topluluk bulunmaktadır.

Ücretsiz paylaşım ağı kurarak teknolojinin ötesinde somut bir fayda elde eden ilk alan, [açık kaynak yazılım](#) alanıdır. *The Conversation* bülteninin "Explainer" sütununda yayınlanan bir yazıya göre diğer hareketler arasında [Açık İnovasyon](#), [Açık Veri](#) (bakınız [Open Data Commons](#)) ve [Crowdsourcing](#) bulunmaktadır. Ayrıca araştırmaları yaygın biçimde erişilebilir kılmayı amaçlayan [Açık Erişim](#), [Açık Bilim](#) ve giderek büyüyen [Açık Eğitim Kaynakları](#) (AEK) hareketleri bulunmaktadır. Ve daha fazla kültürel miras kurumu (kısaltması GKAM ile anılır, [Galeriler, Kütüphaneler, Arşivler ve Müzeler]) kamu malı çalışmaları yayınlıyor ve çevrimiçi koleksiyonlarını açık lisanslayarak "Açık GKAM" hareketinin bir parçası haline geliyor.

Creative Commons: Organizasyon

Kâr amacı gütmeyen, küçük bir organizasyon olan Creative Commons yasal araçlarını hazırlamakta ve açık hareketin güçlenmesine yardımcı olmaktadır. CC organizasyonu dağınık bir yapıdadır, dünya genelinde personeli ve kontratlı çalışanları bulunmaktadır.



CC Personeli, Austin TX toplantısı 2020, CC BY 4.0

Bu eser [Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı](#) ile lisanslanmıştır.

2020'de Creative Commons, kamu yararına bilgi ve kültür paylaşımını mümkün kılmak için, dünyanın dört bir yanındaki hükümetleri, kurumları, bireyleri ve toplulukları teknik, yasal ve politika çözümleriyle destekleyerek güçlendirmeye odaklanan yeni bir [strateji](#) geliştirdi.

Bu CC'den daha iyi paylaşımın temini için daha fazla paylaşımı² teşvik eden bir dönemi işaret ediyor. Kapsayıcı, adil ve birlikteliğe ilham veren, kamu yararına hizmet eden ortak bir bilgi ve kültür oluşturmaya devam edeceğiz. Bu stratejinin rehberliğinde, organizasyonel çalışmamız üç stratejik hedefe odaklanacaktır:

Savunuculuk: Kamu yararına adil ve toplum yanlısı paylaşımı desteklemek için açık ekosistemi yeniden şekillendirmek.

İnovasyon: Kamu yararına sürdürülebilir ve etik paylaşımı teşvik etmek için açık alt yapıyı iyileştirmek

Kapasite Geliştirme: Bilgiyi ve kültürel miras varlıklarını mümkün olduğunca açık şekilde erişilebilir hale getirmek

Son notlar

Creative Commons bir hukuk fakültesinin bodrum katında başlayıp, geniş bir erişime ve temel bir ortak değerler kümesi ile özdeşleştirilen güçlü bir isme sahip, küresel ölçekte bir organizasyona dönüştü, Aynı zamanda bir lisanslar ailesi, bir hareket ve kâr amacı gütmeyen bir organizasyon. Bu ünitenin size organizasyonun yaptıkları hakkında, daha da önemlisi çalışmalarımıza nasıl katılacağınız hakkında fikir verdiğini umuyoruz.

1.3 Creative Commons and Açık GKAM

Creative Commons ve "Açık GKAM" arasındaki ilişki nedir? Paylaşılan misyonu keşfedip ve daha büyük açık hareketle işbirliği içinde çalışmanın avantajlarına bir göz atalım.

Öğrenim Çıktıları

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- Bir içeriği İnternet üzerinden kullanılabilir hale getirmenin önemini kavrayacak,

² Daha önceki stratejimizi özetleyen bu kısa videoyu izleyebilirsiniz: [Creative Commons: Remix](#), video by Creative Commons. CC BY SA 3.0

- Açık GKAM hareketinin büyümesine yardımcı olan bazı önemli gelişmeleri keşfedeceksiniz.

Neden önemli?

Artık Creative Commons hakkında bilgi sahibi olduğunuza göre, şimdi Creative Commons ile galeriler, kütüphaneler, arşivler ve müzeler (GKAM'lar) arasındaki bağlantıyı keşfedelim. Creative Commons ve GKAM'lar birlikte nasıl çalışır?

Daha fazla GKAM, giderek artan çevrimiçi kullanıcılara uyum sağladıkça, Creative Commons yasal araçları, uzmanlığı ve topluluk desteği arıyorlar. Kültürel miras kurumları Creative Commons ile ortak bir hedefi paylaşıyor: bilgi ve kültürü küresel olarak erişilebilir kılmak. Son yıllarda, Smithsonian gibi öncü gelen kurumlar, CC yasal araçlarının kullanımına liderlik ederek Açık GLAM hareketi için iyi uygulama pratiklerinin geliştirilmesine yardımcı oldular.

Sizin için neden önemli?

“Açık GKAM” hakkında akla gelen ilk şey nedir? Creative Commons, GKAM'ların koleksiyonlarını yayınlamalarına yardımcı olmak için nasıl bir rol oynamalı?

Açık GKAM topluluğuna katılmak ile ilgileniyor musunuz? Siz veya kurumunuz nasıl dahil olabilirsiniz?

Temel bilgiler

GKAM'lar dünyadaki bilgi ve kültüre katkı veren temel kurumlardır. GKAM içerikleri bugün CC lisanslı veya kamu malı olan yaklaşık 2 milyar eserin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Bu bölümde, 1) GKAM'ların kaynaklara erişimi açmayı düşünürken karşılaştığı bazı zorlukları ve faydalarını ve 2) bazı kurumların Açık GKAM çalışmalarına nasıl öncülük ettiğinin kısa bir tarihçesini inceleyeceğiz.

Cultural institutions, online heritage and the Internet

İlk olarak şu soruyla başlayalım: Neden "GKAM" hakkında bir bütün olarak konuşuyoruz? Bu farklı kurumlar arasında var olan ilişki nedir? Genel olarak, "GKAM" hakkında konuştuğumuzda, kültürel veya dokümanter mirasla ilgilenen kurumlar veya topluluklardan söz ediyoruz. Bu kurumların her biri, çalışmalarının bir noktasında telif hakkıyla ilgili sorularla karşı karşıya kalıyor. Ve bu kurumların koleksiyonları sanatsal değerden ziyade belgesel değere (örneğin arşivler) sahip olsa bile, bu kayıtlar birisi tarafından yaratıldı. İçerik yaratıcı, bu kayıtların (veya

"eserlerin") telif hakkına sahip olabilir. Eserler sayısallaştırıldığında, kurumlar telif hakkı statülerini netleştirir.

Önce açık hareket misyonunun bu kurumların misyonlarıyla nasıl örtüştüğünü inceleyelim. Arşiv işlevleri nedeni ile insanlık hafızasının önemli bölümü kültürel miras kurumlarına emanet edilmiştir. Bu mirası taşımak zorlu bir görev. GKAM'lar aynı zamanda güncel içerik yaratıcıları ile ve geçmiş içerik yaratıcıları arasında önemli bir köprü görevi görür: Yeni sanatçılara, yazarlara ve araştırmacılara yeni eserler yaratmaları için ilham veren bilgi ve çalışmaları korurlar.

Bununla birlikte, GLAM'larda bulunan eserlerin büyük çoğunluğu hala analog formattadır ve kurumlar kaynak-yoğun sayısallaştırma çalışmaları yapmadıkça ve bu sayısallaştırılmış çalışmalara halkın erişimini sağlamadıkça çoğu kullanıcı tarafından erişilemez.

Bu büyük miktardaki içeriği dünya çapında halkın erişimine sunmak, GKAM'ların misyonu ve sorumlulukları ile örtüşmektedir. Çoğu kültürel miras kurumunun misyonunun odak noktası, sahip oldukları eserlere araştırmacıların, eğitimcilerin ve halkın erişimini sağlamak, bunları korumak ve bu kurumlar tarafından kültürel miras niteliğinde yaratılan bilgiye erişim sağlamaktır. Ancak sayısallaştırılmış çalışmalar erişime açmak, kurumlar için önemli zorluklar da yaratır: açık erişim programları nasıl sürdürülecek? Kurumlar telif hakkı konusunda nelere dikkat etmelidir? Bu önemli haklar nasıl işlenecek ve yönetilecek? Dijital objeleri satış haklarından elde edilen lisans gelirleri nasıl yönetilir? Ve birisi bir eseri kurumun uygunsuz bulacağı şekilde kullanırsa ne olur? Telif hakları veya diğer yeniden kullanım koşulları halka nasıl iletilir?

Bunlar önemli olsa da, büyük resme bakmak önemlidir. Çoğu kültürel miras kurumu bilgiyi erişilebilir kılmak ister; hikayeleri paylaşmak; başkalarına ilham vermek; kitlelerle iletişimde olmak; bilgiyi gelecek nesiller için korumak; bilgi ve kültürü yaymak ister. Bu vizyonu gerçekleştirmek için internetten daha iyi başka hangi ortam olabilir?

GKAM'lar dünyada her yerde ve koleksiyonları yönetmek konusunda erdemli bir kamusal misyona sahiptirler. GKAM'lar çevrimiçi ortamda kâr etmektense, koleksiyonlarını daha geniş kitlelerle paylaşmak için daha motive olabilirler. Böyle durumlarda GKAM'lar, kamu malı içeriği erişilebilir hale getirerek ve dijital ortamda aynı hedef için çalışan diğer aktörlerle ortaklık ederek kültürel temsiliyetin çeşitliliğini artırmak için daha büyük bir fırsata erişmiş olur. Tabii bu da başka bir soruyu akla getiriyor: GKAM'lar bu işi nasıl sürdürecektir? Diğer güçlü ticari oyuncularla rekabet etmek zorunda kalırlarsa, savunuculuğunu yaptıkları bu işlere nasıl daha fazla görünürlük kazandırabilirler? Açık pratikler bu soruların bazılarını yanıtlamaya yardımcı olabilir.

Açık pratikleri benimsemek ve çalışmaları yayınlamak, GKAM'ların misyonları doğrultusunda etkin şekilde çalışmalarına ve 21. yüzyıl kullanıcılarının ilgisini artırmasına yardımcı olur. Bu da GKAM'ların çalışmalarının daha fazla tanınmasını, yeni kitlelere ulaşmasını, diğer yararların yanı sıra koleksiyonlarının yenilikçi yöntemlerle kullanılmasını sağlar. Yönettikleri kültürel varlıkları sorumlu bir şekilde paylaşmayı amaçlayan birçok GKAM, Creative Commons ve onun yasal araçlarının, özellikle RightsStatements gibi diğer araçlarla birlikte kullanıldığında bu hedefe ulaşmak için iyi bir çözüm sağladığını görmektedir. Bu araçlar, GKAM'ların kullanıcılara

bir çalışmanın telif hakkı statüsünü, onu kullanıp kullanamayacaklarını ve nasıl kullanacaklarını bildirmelerini kolaylaştırmaktadır.

GKAM'ların kendi kùltürlerinde sahip oldukları güvenilir pozisyonlar, daha adil, çeşitli ve gerçek anlamda evrimii kùresel mùřterekler (commons) oluşturmak için eşsiz bir fırsat sunar. Buna karşılık, özgùr ve açık dijital miras ve açık araçların kullanılması eğlence, eğitim ve bilimsel içeriğin önemli ölçùde iyileştirilmesine yardımcı olabilir.

Bölüm 1.1'de, mevcut telif hakkı yasaları ile İnternetin sağladığı paylaşım olanakları arasındaki bağlantıyı açıkladık. Bu bağlantı, GKAM'ların içeriklerini evrimii kullanıcılara aması için var. Çoğu zaman dijitalleştirme projeleri telif hakkı kısıtlamalarıyla sınırlıdır. Dolayısıyla telif hakkı ve kamusal alan, lisanslar ve kamu malı araçları, herhangi bir kùltürel miras dijital projesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Telif hakkı sorularını ve ilgili konuları günlük dijital iş akışlarına entegre etmek önemlidir.

Creative Commons, lisanslar ve kamu malı araçlarının yanı sıra telif hakkı uzmanlığı da sağlayarak bu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olabilir ve bilgi ve kùltürü ortaklığını güçlendirebilir.

Açık GKAM'ın zorlukları ve fırsatlarını Ünite 7'te ayrıntıları ile işleyeceğiz.

Açık GKAM: Nedir?

Açık GKAM, kamu malı eserleri artırmak, kùltürel ortaklıkları büyùtmek, kùltürel mirası telif hakkı kısıtlamaları olmaksızın evrimii olarak erişilebilir kılmak ve başkalarının kùltürel mirasa açık erişim politikaları uygulamasına yardımcı olmak için birlikte çalışan, kùltürel mirasla uğraşan serbest bir kurumlar ve kişiler ağıdır.

Açık GKAM, "açık" hareketlerin bazı kavram ve değerlerini "GKAM" sektörüne taşır. .

"AıkGKAM", daha geniş Açık GKAM hareketi içindeki işbirliğine dayalı bir girişimi ifade eder. AıkGKAM, Açık Bilgi Vakfı'nın (Open Knowledge Foundation) DM2E'nin ("Europeana'ya Sayısallaştırılmış El Yazmaları") bir parçası olarak Avrupa Komisyonu'ndan aldığı bir hibe ile 2010 yılı civarında başladı. Başlangıcından bu yana, Creative Commons ve Wikimedia Foundation gibi çeşitli kuruluşlar ve ağlar ve bunların bağlı kuruluşları çalışmanın parçası oldu.

2018'de Creative Commons, Wikimedia Foundation ve Open Knowledge üyeleri girişimi yeniden canlandırdı. Ancak bir iletişim ve ağ olarak, "Açık GKAM" tek bir kuruluşa ait değildir; bireyler, profesyoneller ve savunucular farklı yollar ve topluluklar aracılığı ile bu girişime katılabilirler.

Ünite 7'te detaylandırıldığı gibi, GKAM'da "açık" ın tek bir tanımı bulunmamakla birlikte, "açık", kamu malı eserlerin kamusal alanda tutulması gibi önemli değerlere atıfta bulunur.

Bu eser [Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı](#) ile lisanslanmıştır.

Açık GKAM: kısa tarihçe

2004'te Brooklyn Müzesi, bu Creative Commons röportajında açıkladıkları gibi, dijital kültürel mirası eserlerine bir Creative Commons lisansı ekleyerek öncülük eden ABD'deki (ve muhtemelen dünyadaki) ilk müzeydi. Açık GKAM hareketi o zamandan beri yavaş yavaş büyüdü. 2009'da Avustralya'daki ilk GKAM-Wiki etkinliği, kültürel miras kurumlarını, Wikipedia editörlerini, gönüllüleri ve Creative Commons üyelerini aynı misyonu yerine getirmek için nasıl birlikte çalışılacağı konusunda konuşmak için bir araya getirdi.

GKAM-Wiki etkinliği, "Açık GKAM" hareketinin itici gücünü kısmen açıklayan bir dizi öneri üretti. Kurumlar bazı koleksiyonlarını internete yüklüyordu, ancak dijitalleştirme uygulamaları konusunda anlaşmaya varamamışlardı. Bazı kurumlar, kamu malı eserlerin dijitalleştirilmiş kopyaları üzerinde telif hakkı talep etti veya dijitalleştirilmiş eserlere çok kısıtlayıcı lisanslar uyguladı (ve bazıları hala uyguluyor!). Kurumlar ayrıca veri setleri ve üst verileri çok farklı koşullarla yayınladı. Pek çok kurum, çalışmalarını etkin bir şekilde dijital ortama aktaracak kaynaklardan, zamandan veya bilgiden yoksundu. Yoksun olanlar hala var. "Açık GKAM" tartışmaları için önemli olan, içeriğe erişimi açmak için önerilen pratikler üzerinde anlaşmaktır.

2009'daki GKAM-Wiki etkinliğinden çıkan [önerileri](#) okuyun. Ne düşünüyorsunuz? Sizin için anlamlı mı? Öneriler sizin iş ortamınızda takip etmek için uygun mu? Nasıl güncellenebilirler?

Bu etkinlikten kısa bir süre sonra, kültürel miras kuruluşlarının farklı dijital derleyicileri faaliyete geçti. İlki, Avrupa'daki kültürel miras kuruluşlarının dijital derleyicisi olan Europeana idi. Diğer dijital derleyiciler arasında Yeni Zelanda'da Digital NZ, Avustralya'da Trove ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Digital Public Library of America'yı sayabiliriz.

Bu derleyici projeler, açık hareketin kilit savunucuları olarak hizmet ediyorlar. Örneğin Europeana, Public Domain charter sözleşmesi gibi belgeler hazırladı. Tüm Avrupa kültür kurumlarına içerik paylaşmak için altyapı sağladılar. Europeana'da içerik yayınlamak için kalite değerlendirmelerinin bir parçası olarak, derleme veritabanına eklenecek koleksiyonlar için açıklık koşulunu uyguladılar.

Kuruluşundan bu yana, Creative Commons, ülke toplulukları ve Global Ağı, CC'nin araçlarını kullanarak dijital koleksiyonlarını çevrimiçi paylaşmak için açık politikalar geliştiren GKAM'larla işbirliği yaptı. Bu işbirliklerinin bazıları, Wikimedia toplulukları ve bağlı kuruluşları, Europeana ve diğerleri ile ortaklık içinde çalıştı.

Bu işbirlikleri "Açık GKAM" a hayat veriyor. Bu kısa tarihçede, Açık GKAM etrafındaki bazı önemli gelişmeleri özetledik. Bunlardan bazılarını diğer ünitelerde daha derinlemesine yer verilmektedir.

Açık GKAM'a neden katılmalı?

Bu eser [Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı](#) ile lisanslanmıştır.

Kültür mirası kurumlarının on yıldan fazla zamandır koleksiyonlarını herkesin erişime açmaları, bize faydaları hakkında önemli kanıtlar sağlamaktadır. Aşağıda Ünite 7'de detaylı inceleyeceğimiz faydaların bir özeti bulunmaktadır.

- İyi niyet ve tanınırlık.
- 21. yüzyıl kullanıcılarına uygun misyon ve ilişkilendirme.
- Personel verimliliğini artırma ve daha iyi görev uyumu.
- Wikimedia Commons gibi ortamlarla entegrasyon.
- Koleksiyonların araştırma potansiyelini yükseltmek ve yeni bilgi yaratmak.
- Açık Eğitim Kaynaklarına (OER) dahil edilme.
- Kültürü yeniden kullanmak ve remiks.

Açık GKAM'a nasıl katılım?

GKAM'ların Açık GKAM hareketine katılabilmesinin birkaç yolu var:

- Kamu malı olarak küçük bir eser koleksiyonu yayınlayarak başlayın!
- Kurumunuzda açık GKAM savunucusu olun; açık erişimi keşfetmenize yardımcı olabileceğini düşündüğünüz diğer meslektaşlarınızla sohbet edin.
- Bu topluluklardan bazılarında size yardım edebilecek meslektaşları arayın, onlardan ipuçları ve fikirler isteyerek başlayın. Akranlar, hiç "Açık Erişim" den az "Açık Erişime" geçmenize yardımcı olabilir.
- Bazı örnek olayları okuyun ve ilham alın!

Ve bireyler, profesyoneller ve savunucular aşağıdaki iletişim kanallarından bazılarına dahil olmak isteyebilirler;

- @Openglam Twitter hesabını takip edebilir (hatta küratörlük yapabilir!) veya #OpenGLAM etiketi ile sohbet edebilirsiniz.
- Kurumlar içinde açık erişim politikalarını harekete geçirebilir veya kültürel mirası ücretsiz lisanslar altında belgeleyebilir ve bu deneyimi paylaşabilirsiniz.
- Güncel bilgi almak için posta listesine üye olabilirsiniz.
- Slack kullanıyorsanız, birkaç topluluğa katılabilirsiniz CC'nin Slack'indeki # open-glam kanalına katılarak #openglam topluluğuna veya "GLAM labs" gibi diğer daha teknik topluluklara da katılabilirsiniz.

Ayrıca, telif hakkı + GKAM tartışmalarının gerçekleştiği bazı önemli posta listeleri de vardır:

- MusIP mail listesi,
- Museum Computer Network'de Fikri Mülkiyet İlgi Grubu,
- ve Europeana Telif Hakkı Topluluğu

Aynı zamanda Wikimedia alandaki önemli bir aktördür. Wikipedia + Kütüphaneler ve Wikidata + GLAM gibi grupları Facebook sayfalarından da takip edebilirsiniz.

Ek kaynaklar

CC'nin tarihçesi hakkında ek bilgi

Lawrence Lessig, *How I Lost the Big One*

Lawrence Lessig, Eldred davasını ayrıntılı anlatıyor

http://www.legalaffairs.org/issues/March-April-2004/story_lessig_marapr04.msp

Alıntı: Lawrence Lessig, *Free Culture* CC BY-NC 1.0

Eldred davası hakkında ek bilgi veren alıntı

<http://www.authorama.com/free-culture-18.html>

CC ve ücretsiz lisans hakkında ek bilgi

David Blake, *Why Open Education Matters*, @ Degreed. CC BY 3.0

İnternet'in açık eğitime nasıl olanak sağladığını, küresel toplum için neden önemli olduğunu ve Creative Commons lisanslarının açık eğitime nasıl katkı sağladığını açıklayan bir video

<https://www.youtube.com/watch?v=gJWbVt2Nc-I>

Cory Doctorow, *We Copy Like We Breathe*

Kopya etmeyi ve İnternet'in kopya etme kapsamını nasıl değiştirdiğini anlatan bir konuşma. Elektronik ortamda kopyalayan ve paylaşa kişilerin yeterli lisans alması gerektiğini vurguluyor.

<https://www.youtube.com/watch?v=hfU6e6--izo>

Ryan Merkley, *We Need to Talk About Sharing*, @ Creative Commons. CC BY-SA 3.0

Paylaşmanın önemi, paylaşmanın toplumları nasıl geliştirdiği ve Creative Commons'ın paylaşmayı nasıl mümkün kıldığı hakkında kısa bir inceleme,

<https://vimeo.com/151666798>

Ortak varlıklar hakkında ek bilgiler

The Next System Project, *How Does the Commons Work*, uyarlandığı eser: *Commoning as a Transformative Social Paradigm*. CC BY 3.0

Bu eser [Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) ile lisanslanmıştır.

İktisatçı David Bollier'in ortak varlık tanımından uyarlanan bu video, ortak varlıkların nasıl işlediğini ve karşılaştıkları tehlikeleri anlatıyor.

<https://www.youtube.com/watch?v=7bQiBcd7mBc>

David Bollier, *The Commons Short and Sweet*. [CC BY 3.0](#)

Ortak varlıkları, karşılaştıkları problemlerin bazılarını ve nasıl ortaya çıktıklarını anlatan bir blog yazısı.

<http://bollier.org/commons-short-and-sweet>

David Bollier & Silke Helfrich, *The Wealth of the Commons: A World Beyond Market and State*. [CC BY-SA 3.0](#)

Ortak varlıklarda ne tür kaynaklar bulunduğu, ortak varlıklara ilişkin coğrafi koşullar ve ortak varlıkların siyasi açıdan önemi hakkında pek çok kişinin görüşlerine yer veren bir kitap.

<http://wealthofthecommons.org/>

Enclosure Wikipedia Article. [CC BY-SA 3.0](#)

Ortak varlıklarda sorun olan koruma işlemini anlatan bir makale

<https://en.wikipedia.org/wiki/Enclosure>

Yochai Benkler, *The Political Economy of the Commons*. [CC BY 3.0](#)

Ortak bir alt yapının ortak varlıkları nasıl sürdüreceğini anlatan bir makale.

https://web.archive.org/web/20130617041302/http://www.boell.org/downloads/Benkler_The_Political_Economy_of_the_commons.pdf

Boundless & Lumen Learning, *The Tragedy of the Commons*

Ortak varlıkların karşılaşılabilecekleri olası tehlikelere yol açan iktisat ilkelerini açıklayan bir iktisat ders kitabı bölümü.

<https://www.boundless.com/economics/textbooks/boundless-economics-textbook/market-failure-public-goods-and-common-resources-8/common-resources-62/the-tragedy-of-the-commons-235-12326/>

On the Commons, *Debunking the Tragedy of the Commons*. [CC BY-SA 3.0](#)

Ortak varlıkların yaşadıkları trajedilerin nasıl çözümleneceğini anlatan kısa bir makale.

<http://www.onthecommons.org/debunking-tragedy-commons>

On the Commons, *Elinor Ostrom's 8 Principles for Managing a Commons*. CC BY-SA 3.0

İktisatçı Elinor Ostrom'un kısa tarihçesi ve kurduğu ortak varlığı yönetmek için 8 ilkesi

<http://www.onthecommons.org/magazine/elinor-ostroms-8-principles-managing-commmons>

Diğer açık hareketler hakkında ek bilgi

Molle Industria, *Free Culture Game*. CC BY-NC-SA 3.0

- Serbest kültür kavramını anlamaya yardımcı olan bir oy <http://www.molleindustria.org/en/freeculturegame/>

The case for Open Access by Andrea Wallace and Douglas McCarthy. CC BY 4.0.

<https://medium.com/open-glam/the-case-for-open-access-7f8686c642f>